

**ŠVENTOS
DVARO
ISTORIJA**

© 2000. All rights reserved. Printed in Lithuania.

*Medžiagą surinko: Regina Čičiurkienė,
Aldona Mikštienė.
Nuotraukos ir kompiuterinis tekstas
Reginos Čičiurkienės*

Turinys

I. ĮVADAS	2
II. ŠVENTOS DVARO ISTORIJA	3
III. IŠDĖSTYMAS IR ARCHITEKTŪRA	5
1. Rūmai	5
2. Svirkas	6
3. Koplyčia	7
4. Čvoriokai	7
5. Tvartai	8
IV. ŠVENTOS DVARO LIEPŲ ALĖJA	9
V. DVARO TVENKINIAI IR SVITINIS ŠULINYS	9
VI. IŠVADOS	11
VII. LITERATŪROS SĀRAŠAS	13
VIII. PRIEDAS NR. I	14

I. ĮVADAS

Lietuvoje dvarai ėmė formuotis XIV a. pab. ir XV a. I pusėje, įvedus krikščionybę kuomet didysis kunigaikštis pradėjo atidavinėti valstiečius veldamus bajorams ir stiprinti pastaruosius, kaip karo jėgą. Visiškai susiformavo XV a. II pusėje. Turtingesnių bajorų sodybos atsiskyrė nuo baudžiauninkų sodybų, kurioms prigijo slaviškas dvaro terminas.

Baudžiavą panaikinus (1861 m.), kaimas atsiskyrė nuo dvaro, o dvarais imta vadinti tik dvarininko sodybą su jai skirtu žemės plotu. XIX a. II pusėje dauguma dvarų pamažu virto dideliais kapitalistiniais ūkiais, išnaudojančiais darbininkų ir kumečių darbą. 1919 m. Tarybų valdžia dvarus nacionalizavo, juose steigė komunas. Galutinai dvarai likviduoti, darant 1940 – 1941 ir 1944 – 1948 metų tarybines žemės reformas. Kaip kuriuose dvaruose buvo sukurti tarybiniai ūkiai, kitų žemė išdalyta valstiečiams. Tokio pat likimo sulaukė Šventos dvaras, pastatytas Švenčionių rajone.

Darbo tikslas aprašyti bei nufotografuoti Šventos dvarą bei dvarvietę.

Uždaviniai:

1. Supažindinti su Šventos dvaro sukūrimo istorija bei pristatyti pačius dvaro savininkus - lenkų tautybės dvarininkus Civinskius.
2. Detaliai aprašyti patį dvaro pastatą bei esančius jam priklausančius statinius.
3. Aprašyti gamtos paminklą dvaro liepų alėją.

Darbo metodai aprašomasis, analitinis, tiriamasis.

Rašant darbą pasirinkta tema, teko susidurti su sunkumais, tai yra mokslinės literatūros apie Šventos dvarą trūkumu. Tad pagrinde rėmiausi moksliniai darbai esančiais šiose įstaigose: Sirvėtos regioninis parkas / Parengė Ilona Menčinskaitė Švenčionių turizmo centro direktorė. 2006 m., Dvarvietės, etnografiniai kaimai, Pabradės karčema / Parengė Aldona Mikštienė Švenčionių savivaldybės viešosios bibliotekos bibliografės slėgtinė red. 2004 m., Šventos dvarvietė / Parengė V. Balčiūnienė Nalšios muziejaus etninės veiklos skyrius. 2004 m., Sirvėtos regioninis parkas / Parengė Aldona Mikštienė Švenčionių savivaldybės viešosios bibliotekos bibliografės slėgtinė red. 2005 m. Dvarvietę aprodė ir pakomentavo Sirvėtos regioninio parko Vyr. ekologas Vytautas Drūteika. Darbui panaudojau Šventos dvarvietės nuotraukas, kurias dariau 2006 m. rugėjo mėnesį. *Priede* pateiksiu Šventos dvaro inventoriinimo aktus, kuriuos man davė Vytautas Drūteika.

II. ŠVENTOS DVARO ISTORIJA

Šventos dvaras buvo pastatytas XIX a. viduryje. Dvaro savininkai - lenkų tautybės dvarininkai Civinskiai (Ciwinski), kurie iki Šventos dvarvietės statybos apsistodavo Senadvaryje (Stary Dwur), esančiame kitapus nuo Šventos kelio Švenčionys - Ignalina.

Civinskiai - labai turtinga aristokratų Šeima, kurių valdoje buvo daug dvarų ir žemių. „Mūsų krašto teritorijoje Civinskių žemės, Šventos miško, dviejų ežerų plotas užėmė apie 500 ha“¹. Pagrindinė ponų rezidencija iki perskeliant gyventi į Šventos dvarą kur „Civinskių šeima turėjo kelis dvarus Minsko gubernijoje“². Šventos dvarvietė buvo lyg tranzitinis sustojimas, vykstant Civinskiams į užsienį, nes dvaras buvo netoli ese pagrindinio kelio, vedančio į Sankt - Peterburgą, kuris vadinosi Ekaterinskij Trakt. Šiai šeimai taip pat priklausė ir dabartinės Lietuvos Žemės ūkio ministerijos pastatas, esantis Vilniuje Gedimino prospektė, kuris vadinosi „Institut blagorodnych devic“ („Kilmingų mergaičių mokykla“). Po 1917 m. revoliucijos Civinskių valdas Baltarusijoje atėmė bolševikai, ir jie persikelė į Šventą, Lietuvos rusinimo metu (XIX a. pradžioje), dvarui priklausančioje teritorijoje veikė Liaudies mokykla („Narodnoje učilišče“), kurioje mokėsi aplinkinių kaimų vaikai. Mokykloje buvo dėstoma rusų kalba. „Prie lenkų administracijos dvare buvo telefonai“³.

Civinskių apsisprendimą statyti naują dvarą Šventoje lėmė tai, kad šeimos nariai sirgo džiova, tad gydytojai patarė susirasti sausą vietą prie pušynų, todėl jie ir pradėjo naujo dvaro statybas šalia miško. Persikelė nuolat gyventi į Šventą, Civinskiai supirkinėjo gyvulius, už kuriuos valstiečiams mokėjo auksinėmis monetomis, statēsi ūkinius pastatus.

Civinskiai buvo demokratiški, tolerantiški, dosniai atsilygindavo samdiniam už darbą Pasakojamą jog jie valgė paprastą kaimišką maistą - virtas bulves, pieną, lašinius. Nors jie ir pasižymėjo demokratiškumu ir paprastumu, vis dėl to samdiniam parodydavo, jog neesą vieno luomo su jais - valstiečiams, atsidėkojantiems ponams už malones, duodavo pabučiuoti ne ranką, o alkūnę.

Dvaro savininkai palaikė ryšius su Cirkliškio dvaro savininkais - Chalickiais. Pasakojama, kad ir Civinskiai ir Chalickiai nelankė katalikų bažnyčios, priklausė sektai. Jie kartu susirinkdavo naktimis, pasikviesdavo jaunus kunigus, užtraukdavo langus, uždegdavo žvakes. Nuo namų skrido keisti, neįprasti garsai. Niekas iki šiol nežino, kas vyko tuose sambūriuose, bet žmonės, žinoma, įsivaizduodavo baisiausius dalykus. „Dvare kartu su Civinskiais gyveno ir Marijos tėvas Lechovič, jis tarnavo Rusijos kariuomenėje „Semionovskij Polk“, kuris saugojo caro rezidenciją“⁴. Jis turėjo

¹ Pateikėjas Leonas Lazauskas Gimės 1919 m. / Iš medžiagos „Sirvėtos regioninis parkas“ / Pateikė Švenčionių turizmo centro direktorė Ilona Menčinskaitė. 2006 m

² Ten. Pat.

³ Ten. Pat.

⁴ Dvarvietės, etnografiniai kaimai, Pabradės karčema / Parengė Aldona Mikštienė Švenčionių savivaldybės viešosios bibliotekos bibliografė. 2004.

caro Nikolajaus II įteiktą asmenini - vardinį kardą.

Marijos vyras Antanas (Antoni) mirė apie 1924 metus. Po vyro mirties Marija buvo dar kartą ištekėjusi už Stanislavavo dvaro savininko Gajausko (Gajevskio), Šventos dvarvietė perėjo Gajevskio nuosavybėn. Jam taip pat priklausė dvaras Dūkšte, į kurį Sofija persikėlė 1939 metais. Gajevskis neilgai buvo Marijos vyras ir didelių valdų savininkas, neužilgo jis mirė.

Dvaro šeimininkė mirė 1928 m. Apie šeimininkės mirties priežastį pasakojama tokia istorija. Po 1917 m. revoliucijos mūsų kraštuose buvo susiklosčiusi teritorija, kurioje nebuvę jokios valdžios, nes Lietuva ir Lenkija chaotišku porevoliuciniu periodu negalėjo ar nespėjo nustatyti tikslų valstybės sienos ribų. Ši zona egzistavo apie dvejus metus, buvo pavadinta anglų lordo Kerzono vardu ir vadinosi Kerzono linija, jos teritorija užėmė Švenčionelių, Kaltanėnų, Linkmenų kraštus. Kerzono linijoje slapstėsi daug nusikaltelių ir plėšikų, buvo paplitusios nusikalstomos grupuotės, kurios apiplėšdavo vietinius gyventojus. „Vieną sykių plėšikai atkeliaavo ir į Šventos dvarą pasisavinę turtus, jie pastebėjo ant Marijos rankos gražų žiedą su brangakmeniu, kurį visokiai būdais bandė nuplėsti nuo piršto, bet žiedas nenusiémė. Tada plėšikai ketino nukirsti pirštą, bet išsigandusi moteris prisiminė, jog ant kaklo po drabužiais turi ne mažiau vertingą medalioną. Ji maldavo kankintojų nekirsti jai piršto, pažadėjo, vietoj žiedo atiduoti medalioną Taip jos pirštas liko nenukirstas, bet sužeistas, o į žaizdas patekusi infekcija sukėlė nepagydomą ligą. Moteris ilgai ir sunkiai kankinosi, mirė 1928 m. Šio užpuolimo metu buvo paimti paveikslai, brangus dirbiniai, tame tarpe ir vardinis Lechovič kardas“⁵.

Dukra Sofija po tėvų mirties ištekėjo už Dūkšto dvaro savininko Pavlovskio, 1939 metais išvažiavo į Varšuvą, turi du sūnus. Apie 1993 metus ji buvo atvažiavusi į Šventą. Vietos gyventojai pasakojo, jog ji klaupėsi prie kiekvieno buvusių savo namų kampo, sauja gimbės žemės išsivežė su savimi į Lenkiją.

Civinskių ūkio valdytojas buvo Pogoželskis, kuris iš savo šeimininkų nusipirko apie 40 ha žemės toje vietoje, kur buvo Senadvaris. Jis ten pasistatė sodybą, kuri sovietmečiu buvo perkelta į Švenčionis, Vilniaus gatvę. Šis namas likęs iki šiol, Jame gyvena žmonės. „Samdomi valstiečiai juokais sakydavo, jog Pogoželskio karvės daugiau pieno duodavo, nei šeimininkų, ir derlius pas jį visuomet būdavo geresnis“⁶. Ūkio valdytojas gyveno sodyboje su sūnumi, kuris tarnavo „Armijos krajovos“ viršininku, ir su dviem seserimis - senmergėmis.

„Civinskiai buvo palaidoti Švenčionių kapinėse (Lentupio g.), virš jų kapo buvo pastatytas galingas raudono akmens mauzoliejus, kurio, sovietų laikais niekas neprižiūrėjo, į mauzoliejaus vidų mėtydavo šiukšles, laikui bėgant jis visiškai sugriuovo“⁷.

⁵ Vilniaus valstybinio universiteto Istorijos katedros etnografinių ekspedicijų aprošomoji medžiaga (F. 81 – 1151; 1990 m.) / Pateikė V. Balčiūnienė Nalšios muziejaus etninės veiklos skyrius. 2006 m.

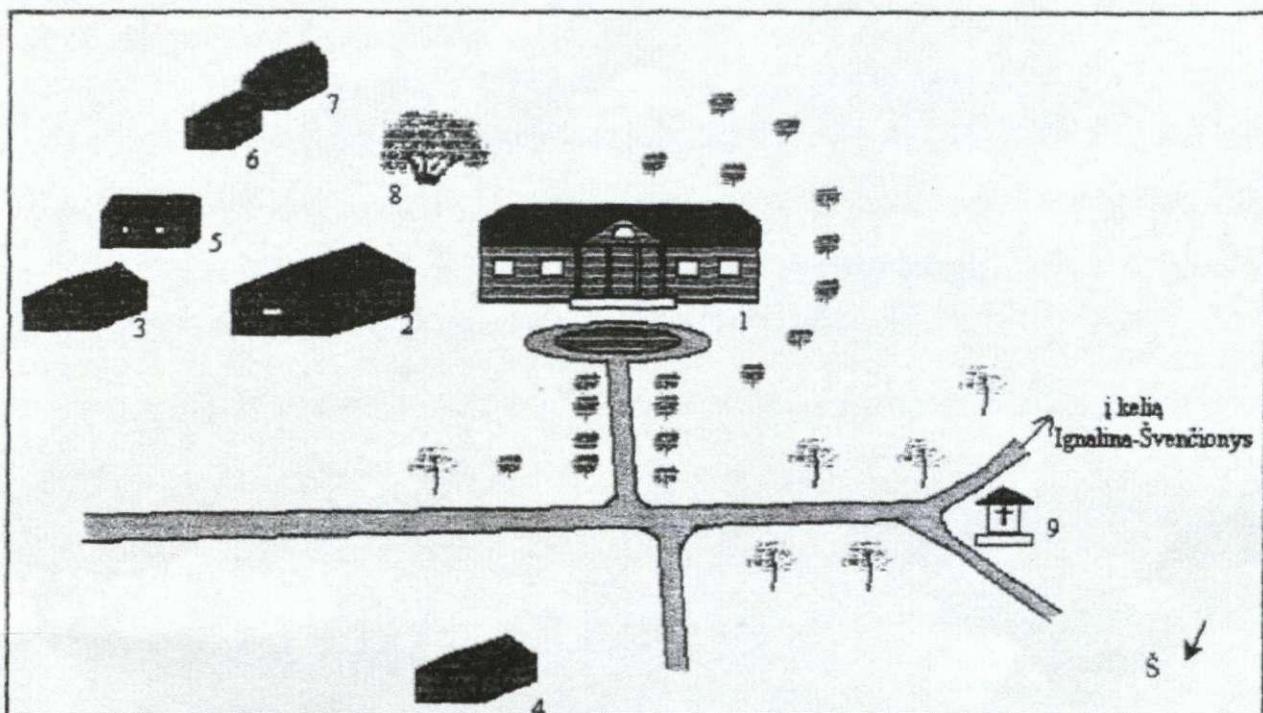
⁶ Šventos dvarvietė / Parengė Sirvėtos regioninio parko kulturologė J. Milko. 2001 m., P. 7.

⁷ Sirvėtos regioninis parkas / Parengė Ilona Menčinskaitė Švenčionių turizmo centro direktorė. 2006

III. IŠDĖSTYMAS IR ARCHITEKTŪRA

Dvaras yra Šventos kaimo gyvenvietėje, „[...] apie 1 km į rytus nuo kelio Švenčionys -Ignalina, prie kelio Švenčionys - Šutonys. Dvaro sodybos teritorija - 6,1 ha“⁸. Parkas išlaikęs planinius elementus: medžių eiles, medžių ratą, vyrauja liepos, klevai.

Iš dvarui priklausančių pastatų išlikę „rūmai, svirnas, koplyčia, trys tvartai, nugriauti pastatai: vištidė, rūkykla, tvartas“⁹. Visi pastatai stačiakampio plano.

I pav. Šventos dvarvietė

(1 - dvaras, 2 - svirnas, 3, 4 - čvoriokm (kumetynai), 5, 6, 7 - tvartai, 8 - liepų pavėsinė, 9 - koplyčia).

Rūmai (1) - vieno aukšto pastatas su mansarda ir rūsiu, pamatai - akmenų-mūro, surišti kalkių-cemento skiediniu. Sienos padarytos iš rąstų, kurie apkalti lentomis ir nudažyti.

2 pav. Šventos dvarvietės rūmai

Stogas dvišlaitis, pagrindinį fasadą puošia keturių apvalių mūrinų kolonų prieangis.

Dvaro patalpoje pokario laiku buvo įsteigta pradinė mokykla, vėliau – septynmetė. Pasak L. Lazausko, 1949

metais mokykloje mokėsi apie 200 mokiniai. Vėliau ši mokykla turėjo nepilnos vidurinės mokymo

⁸ Sirvėtos regioninis parkas / Parengė Aldona Mikštienė Švenčionių savivaldybės viešosios bibliotekos bibliografijos skyrius. 2005.

⁹ Kultūros paveldo objekto Paminklosauginės ekspertizės Aktas Nr. 49. Švenčionys. 1993 /209

įstaigos statusą. Pagrindiniuose rūmuose buvo įrengta mokyklos klasė (pradinės 1 - 4 kl.) ir biblioteka. Nauja mokykla pastatyta 1969 m., kai mokykla persikraustė į naujas patalpas, buvusiuose patalpose centriniuose rūmuose buvo įkurdintas karinis dalinys 1 sezonui. Teritorijos kraštovaizdži ilgą laiką darkė apkasai, kurie buvo sulyginti su žeme tik apsilankius Šventoje Gamtos komiteto pirmininkui Bergui¹⁰.

Sovietų laikais buvo keli bandymai restauruoti centrinių pastatų: „[...] kolūkio pirmininkas Feliksas Juknevičius turėjo planų perkelti dvaro pastatą į Bajorų kaimą, nes ten jis ketino formuoti kolūkio centrą. Taip pat buvo ketinama atnaujinti pastatą, net paruoštas 1000 rublių kainuojantis restauracijos projektas, bet kaip daugelis istorinė bei kultūrinė vertė turinčių projektų, jis taip ir liko gulėti stalčiuose“¹¹.

Dabar dvaro rūmai stūkso apleisti ir apgailėtini. Jau pamatai baigia sulysti į žemę, aptrupėjė fasadinės kolonos stūkso keldamos kraupų vaizdą. Pro stoglangio kiaurymė švilpauja vėjai. Dar džiugina tai, kad pastato konstrukcijos gana tvirtos, tačiau neatlikus restauracijos darbų ir ši pastatą kaip ir daugelį kitų ištiks vienodas likimas – sugrius. Aplinkui dvarą aplinka gražiai sutvarkyta, kadangi visai čia pat yra dvaro svirnas, kur įsikūrusi Sirvėtos regioninio parko direkcija. Ji ir prižiūri dvaro pastatą.

Svirnas (2) - Iš dvarvietei priklausančių pastatų pats seniausias yra *svirnas*. Pasakojama, jog ant galinių pastato durų stiklinėmis raidėmis buvo užrašyta data 1867. Baudžiavos laikais svirnas buvo skirtas baudžiauninkams, čia jie valgydavo, miegodavo, atlikinėjo smulkius darbus. Pastatą sudarė tik lauko sienos, viduje nebuvo jokių pertvarų. Svirno pamatai ir sienos padaryti iš akmenų mūro,

taip pat surišti kalkiu – cemento skiediniu ir pagražinti smulkiais skaldytais akmenukais. Sienos storis apie 1 metras.

3 pav. Buvusio svirno pastatas (dabar čia įsikūrusi Sirvėtos regioninio parko direkcija).

4 pav. Akmeninėje mozaikoje išsaugoti svirno pastatymo metai.

Svirnas buvo žiaurių karo pasekmių liudininkas: vykstant karo kontribucijai, iš Vokietijos į Sovietų Sajungą, buvo varomos didžiulės karvių bandos. Kartą banda buvo varoma ir per Šventos

¹⁰ Šventos dvarvietė / Parengė V. Balčiūnenė Nalšios muziejaus etninės veiklos skyrius. 2004.

¹¹ Sirvėtos regioninis parkas / Parengė Ilona Menčinskaitė Švenčionių turizmo centro direktoriė. 2006.

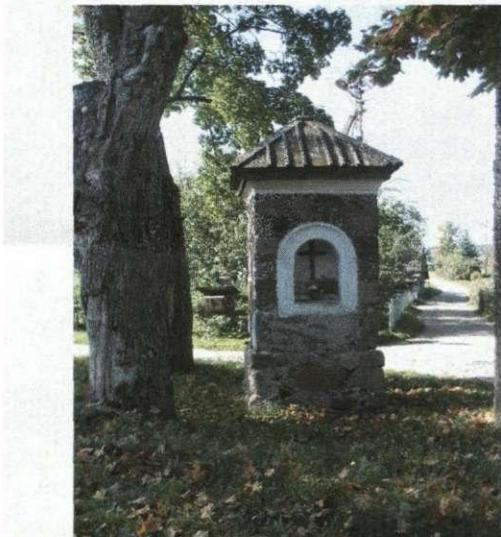
kaimą, karvės kurį laiką buvo patalpintos svirne. Daugelis buvo sunkios raguočių infekcijos nešėjos, tad dalis jų čia nudvėsė. Deja, buvo užkrėstos ir vietinių valstiečių karvės. Tad Šventai ir aplinkiniams kaimams ir be to sunkiu pokario laiku karvių netektis buvo tikra stichinė nelaimė, nes karvės daugeliui valstiečių buvo vienintelis išsigelbėjimas nuo bado.

Apie 1965 - 1970 metus, susijungus dviems Šutonių kaimo „Pavasario“ ir Činčikų kaimo „Aušros“ kolūkiams į vieną „Taikos“ kolūkį, svirno pastatas buvo rekonstruotas, į jį įsikėlė nauja administracija. Kontora čia buvo iki 1993 m., pastatas buvo apleistas, bankrutavus paskutinei šioje teritorijoje išsidėsčiusiai žemės ūkio bendrovei „Pavasaris“. 1999 metais pastatui buvo atliktas kapitalinis remontas, sutvarkyta aplinkinė teritorija, čia dabar išsidėsčiusi Sirvėtos regioninio parko direkcija bei turizmo informacijos centras.

Koplyčia (9) taipogi priklausė dvarui. Jos aukštis - trys metrai, pastatyta iš lauko akmenų mūro, kaip ir svirnas, papuošta mažų akmenelių mozaika. Stogas piramidinis, dengtas skarda. Koplyčia iki šių dienų gana gerai išsilaikiusi.

Pav. 6 Koplyčios altorius

5 pav. Koplyčia.

Čvoriokai (kumetynai) (3, 4). Ponų žemėse dirbo 8 šeimos, kurios gyveno dviejose pastatuose, vadinamais *čvoriokais (kumetynai)*. Kiekvienas čvoriokas buvo padalintas į 4 dalis,

kuriose ir buvo apsigyvenusios šeimos. Šie pastatai Šventos kaime likę iki šiol, juose dar gyveno žmonės. Stebėtiną kaip samdomi valstiečiai sugebėdavo gyventi tokioje mažoje gyvenamoje patalpoje, juk jų šeimos buvo didelės. Du trečdalius vienai šeimai skirtos patalpos užimdavo didžiulę krosnis, kurioje buvo gaminamas maistas, o ant krosnies miegodavo.

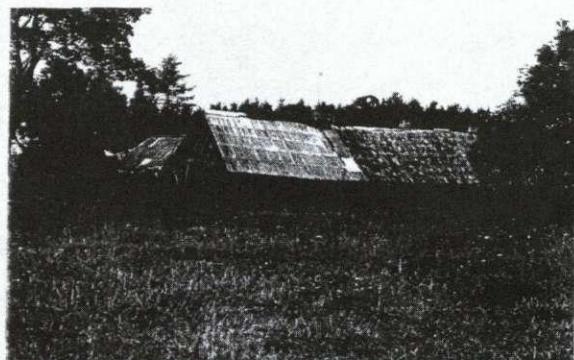
7 pav. Čvoriokas (3)

Čvoriokai išsidėstę netoli dvaro, vienas iš jų (3) buvo pastatytas XIX a. pabaigoje - XX a. pradžioje, kitas (4), esantis toliau dvarvietės - apie 1924 metus. Tačiau išlikęs iki šioleis tik vienas pastatas. Veikiamas gamtinių sąlygų toliau esantis pastatas supuovo ir sugriuvo. Jo nebuvo įmanoma restauruoti. Išlikęs, tačiau avariniame stovyje čvoriokas esantis netoli dvarvietės. Jame gyveno ilgametis Šventos mokyklos direktorius Leonas Lazauskas. Dabar pastatas negyvenamas ir apleistas. Sirvėtos regioninio parko direkcija daro viską kas jų jégomis įmanoma padaryti, kad išsaugotų pastatą. Tačiau trūkstant lėšų, laikui bėgant nebebus įmanoma išsaugoti ir šio pastato.

Tvartai. (5, 6, 7). „Iki šiol išlikę tvartai (5, 6, 7) yra kritiškos padėties, jie netinka naudojimui“¹², tai patvirtina kultūros paveldo objekto Paminklosauginės ekspertizės Aktas Nr. 49. Švenčionys. 1993 12 09.

8 pav. Tvardai (6, 7)

9 pav. Tvardas (5)

Šiandien pažiūrėjus į realią padėti, nekyla rankos apie tai rašyti. Vaizdas kraupus, nes iš visų tvartų buvusiu 1993 m. teišlikęs vienas ir tas bebaigia nugriūti. Likusi tik viena tvarto dalis dar nesugriuvusi.

10 pav. Tvardas (5)

Stogas per vidurinę sijos dalį taip ilūžęs, kad beveik siekia žemę. O išlikusi tvarto dalis palinkusi geroku kampu ir bet kurią minutę gali užvirsti ant tako, kuriuo vaikšto žmonės. Šio pastato jau nebegalima net restauruoti, tik belieka nugriauti, kad neįvyktų nelaimė.

Kitų dvaro pastatų neišliko. „Nugriauta: vištadė, kiaulidė, rūkykla, daržinė, karvidė, tvartas, sudegė apie 1956 m. klojimas (užsidegė nuo nuorūkos)“¹³.

¹² Kultūros paveldo objekto Paminklosauginės ekspertizės Aktas Nr. 49. Švenčionys. 1993 12 09

¹³ Pateikėjas Leonas Lazauskas Gimės 1919 m. / Iš medžiagos „Sirvėtos regioninis parkas“ / Pateikė Švenčionių turizmo centro direktorė Ilona Menčinskaitė. 2006 m.

IV. ŠVENTOS DVARO LIEPŲ ALĖJA

11 pav. Liepų pavėsinė – dvidešimt šešių liepų pavėsinė (skersmuo – 0,6 – 0,7 m., aukštis – 33 – 34 m.) – Švenčioniu apylinkėse, Šventos kaime, netoli pagrindinės mokyklos. Liepos auga ratu. 1968 m. jų buvo 30. Kitos išdžiuko. 1968 m. vadintamos liepų pavėsine paskelbta gamtos paminklu, 1987 m. priskirta prie r. r. paminklų¹⁴.

12 pav. Pasodintos liepų grupės, pastebima lenkimo kryptis. (Vaizdas iš pavėsinės vidaus).

Dvaro pastatą puošia šalia esanti 26 liepų pavėsinė. Liepų amžius - apie 120 metų, skersmuo - 0,6 - 0,7 metro, aukštis - 33 - 34 metrų, pasodintos ratu. Liepos buvo specialiai lenkiamos į išorinę pusę, tam tikslui prie šakų buvo pririšami sunkus svarsčiai, dėl kurių svorio keitėsi šakų augimo kryptis. Tokiu būdu pasodintos ir formuotos liepos išliko iki šiol. Medžių ansamblis 1968 m. buvo paskelbtas gamtos paminklu, 1987 m. priskirtas prie respublikinės reikšmės paminklų, 1999 m. tapo valstybės saugomu kraštovaizdžio objektu. Šioje pavėsinėje dvaro šeimininkė mėgdavo priimti svečius, ilsėtis, gerti arbata. Sunkiai sirgusi Marija liepdavo samdiniam išnešti save į pavėsinę ir ištisomis dienomis gulėdavo po liepomis.

Marija, dvaro šeimininkė, nepaprastai mėgo šermukšnius, jos įsakymu buvo pasodinta didžiulė šių medžių alėja nuo kelio Ignalina - Švenčionys iki pat dvaro. Rudenį, kai ant medžių raudonuodavo šermukšnių kekės, alėja atrodydavo lyg apšviesta raudonų žibintų. Deja, vaistažolių rinkėjai, rinkdami uogas, negailestingai sudarkė medžius ir jie laikui bėgant išnyko, šiuo metu išlikę tik keli medžiai.

V. DVARO TVENKINIAI IR SVIRTINIS ŠULINYS

1925-26 m. m. netoli dvaro buvo iškasti 3 tvenkiniai, užveistos žuvys. Vienas iš tvenkinių likęs iki šiol 1999 m. Sirvėtos regioninio parko darbuotojai išvalė jį, čia vėl - užveista žuvis. Kiti du tvenkiniai užaugo tankiu mišku.

13 pav. Ponų tvenkinys, svirtinis šulinys.

¹⁴ Isokas G. Lietuvos gamtos paminklai. V. „Mintis“, 1995 m., P. 301.

Svirtinis šulinys turi savo istoriją, kurią prisimena kaimo gyventojai. „Po Pirmojo pasaulinio karo ir prieškario laikotarpiu, ne kiekvienam būdavo leista iš šio šulinio vandenį gerti“¹⁵, nes greitai išsisemdavo. Pasak Leono Lazausko „Išsemtas šulinys per porą valandų vėl tyru ir šaltu vandeniu prisipildydavo.“¹⁶ Vargingiems kaimiečiams bei kumečiams buvo skirtas netoli ese esantis akmenimis grįstas kitas šulinys. Kadangi tame nebuvo rentinio, viduje būdavo pilna varlių. „Dvarponių šulinys ankstesnę savo vertę prarado tada, kai pastatė Šventos mokyklą ir įrengė videntiekį.“¹⁷

Sirvėtos regioninio parko darbuotojai išvalė šulinį, pakabino naują svirtį. Deja gaila, kad šis triūsas nėra įvertintas žmonių. Neilgai kabojo nauja svertis, po vienos nakties jos beliko trumpas galas, o išvalytas šulinys – pilnas primėtytas šiukšlių.

Šalimaus stovi baudžiavos laikais sodinto ažuolo kamienas, užkonservuotas ir paverstas gamtos paminklu.

¹⁵ Norkūnas B. Kas unikalū ir vertinga – išsaugoti dabarčiai, ateičiai // Žeimenos krantai. 2000. Kovo. 04. P. 7.

¹⁶ Ten. Pat. P. 7.

¹⁷ Ten. Pat. P. 7.

VI. Išvados

Aprašiusi Šventos dvaro trumpą istoriją, pastatus bei jų būklę, išlikusią liepų pavėsinę ir tvenkinį su svirtinių šuliniu galiu padaryti tokias išvadas:

1. *Charakterizuoti trumpą Šventos dvarvietės raidos istoriją.* Šventos dvaras buvo pastatytas XIX a. viduryje. (Tačiau užrašas virš svirno durų byloja kitą datą 1687 m. Gal čia seniau tvarkiusių pastatą darbuotojų klaida, ateityje reikia nuvykus į archyvus patikslinti šią datą). Šventos dvarui priklausė apie 500 ha žemės ploto. Civinskiai apsigyveno po I - o pasaulinio karo. Sirgo tuberkulioze, reikalinga buvo sausesnė vieta, pušynai, grynas oras. Liepų pavėsinė sodinta Civininkų. 1925-1926 m. buvo iškasti 3 prūdai. Dvare gyveno M. Civinsko tévas Lechovič. Mirus ponui ir Gajevskiui vedus Mariją Civinkienę dvaras perėjo jo žinion.

Apie 1920-1922 metus netoli éjo demarkacinė siena, dvaras buvo apiplėstas plėšikų. Užéjus rusams 1939 m. svirne ir centriname pastate buvo grūdų sandėliai. 1941 m. užéjus vokiečiams dvaras buvo tuščias. 1944 m. pasibaigus karui dvare buvo įrengtas grūdų surinkimo punktas (sandėliai). Apie 1965-1970 m. į buvusi grūdų surinkimo punktą įsikėlė „Taikos“ kolūkio administracija. Sujungus 2 kolūkiams „Pavasario“ Šutonių km. ir „Aušros“ Čincikų k. Pagrindiniuose rūmuose buvo įrengta mokyklos klasė (pradinės 1-4 kl.) ir biblioteka. Sovietų laikais buvo keli bandymai restauruoti centrinį pastatą.

2. *Nusakyti dabartinę išlikusių pastatų būklę.* Centrinis dvaro pastatas stūkso tuščias, apleistas. Stovis pakankamai dar neblogas, tačiau norint išsaugoti tai kas išliko, skubiai reikalinga atliki restauracijos darbus.

Buvęs dvaro svirnas išsiskiria iš visų kitų pastatų, kadangi čia įsikūrusi Sirvėtos regioninio parko direkcija. Pastatas prižiūrimas, nuolatos tvarkomas. Atliekant pastato rekonstrukciją buvo išsaugotas apatinis svirno aukštasis. Gerai išlikusi akmeninė sienų mozaika.

Koplyčia išsaugojusi pirminį vaizdą, tik susidariusi iš užaugusių šalimais medžių paunksnė, gerokai apgadino koplyčios stogą. Jai reikėtų nors menkos kosmetinės restauracijos.

Blogiausia padėtis su išlikusiui vienintelis dvaro tvartu. Kadangi restauracija jau nebegalima, manyčiau, jis turi būti nugriautas.

Kalbant apie liepų pavėsinę, manau galima Sirvėtos regioninio parko vadovams bei darbuotojams padékoti, nes ši pavėsinė atrodo labai gerai. Prižiūrimi medžiai, aplinka pritraukia daug turistų.

Dvaro tvenkiniai ir svirtinis šulinys, kurie yra netoli kelio, šio parko darbuotojų pastangų dėka išlaikė beveik autentišką vaizdą.

Iki mūsų dienų neišlikę kiti Šventos dvaro pastatai. Dauguma pastatų dėl avarinės būklės nugriauta, tai: vištadė, kiaulidė, rūkykla, daržinė, karvidė, tvartas, o klojimas sudegė apie 1956 m. (užsidegė nuo nuorūkos).

3. 1993 12 09. Švenčionyse buvo sudarytas Kultūros paveldo objekto Paminklosauginės ekspertizės Aktas Nr. 49, ir Aplinkos ministro įsakymas dėl valstybės saugomų kraštovaizdžio objektų paskelbimo (1999 11 05 Nr.477) paskelbtas Valstybės žiniose Nr. 95. Nuo tada Šventos dvarvietė įtraukta į LR kultūros paminklu sąrašą (kodas IP - 771 At). Nuosavybės forma - privatu valstybinė.

4. Sirvėtos regioninio parko direkcija tvarko dvarvietės teritoriją savo pastangomis. Tačiau kaip bebūtų gaila, jų neužtenka. Reikalinga valstybės parama, kad būtų išsaugotas kultūros paminklas ateinančioms kartoms.

VII. Literatūros sąrašas

I. Šaltiniai.

1. Moksliniai fondai:

1. Dvarvietės, etnografiniai kaimai, Pabradės karčema / Parengė Aldona Mikštienė Švenčionių savivaldybės viešosios bibliotekos bibliografija. 2004 m.
2. Norkūnas B. Kas unikalu ir vertinga – išsaugoti dabarčiai, ateičiai // Žeimenos krantai. 2000. Kovo. 04. P. 7
3. Sirvėtos regioninis parkas / Parengė Ilona Menčinskaitė Švenčionių turizmo centro direktorė. 2006 m.
4. Sirvėtos regioninis parkas / Parengė Aldona Mikštienė Švenčionių savivaldybės viešosios bibliotekos bibliografija. 2005 m.
5. Šventos kaimo gyventojo Leono Lazausko (1919 m. gimimo) pasakojimai / Pateikė R. Milko Sirvėtos regioninio parko kultūrologė.
6. Šventos dvarvietė / Parengė V. Balčiūnienė Nalšios muziejaus etninės veiklos skyrius. 2004 m.

2. Žodinė informacija:

7. Sirvėtos regioninio parko gamtininkas – Vyr. Ekologas Vytautas Drūteika. 2006. 09. 27.

II. Literatūra

8. Aplinkos ministro įsakymas dėl valstybės saugomų kraštovaizdžio objektų paskelbimo (1999 11 05 Nr.477). Valstybės žinios Nr. 95.
9. Isokas G. Lietuvos gamtos paminklai. V. „Mintis“, 1995 m.
10. Kultūros paveldo objekto Paminklosauginės ekspertizės Aktas Nr. 49. Švenčionys. 1993 12 09.
11. Norkūnas B. Kas unikalu ir vertinga – išsaugoti dabarčiai, ateičiai // Žeimenos krantai. 2000. Kovo. 04. P. 7
12. Parko gamtos paminklai, jų sutrumpinti aprašai.

III. Vizualinė medžiaga

Nuotraukos (2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13). Reginos Čičiurkienės, 2006. 09. 27. fotografiuota Šventoje, Švenčionių r., Vilniaus apskrityje.

Nuorašas

2 priedas prie parko inventorizacijos
1989 m. birželio 22d. akto

OBJEKTŲ EKSPLIKACIJA

Indeksas Buvusi funkcija Dabartinė funkcija Partisne

Būdingi dvaro sodybos pastatai

? 1.	Rūmai	Nenaudojami
? 7	Svirkas	Ūkio kontora
? 9	Tvartas	Tvartas
-13	Tvartas	Tvartas
15	Koplyčia	Koplyčia
-10	Tvartas	Tvartas,
-14	Tvartas	Tvartas

Kiti pastatai

? 2	Nepilna við. m-la
? 3	Katilinė
- 4	Vaikų darželis
- 5	Tvartas
- 6	Gyvenamasis namas
- 8	Ūkinis pastatas
? 11	Bendrabutis, mokyklos dirbtuvės
- 12	Gyvenamasis namas

Kiti objektai

16 25-ių liepu žiedas

Nuorašas
R. palay

Kultūros paveldo objekto
Paminklosauginės ekspertizės

A A T A S Nr. 49

1993 I2 09
Švenčionys

1. Objekto pavadinimas. Šventos buvusio dvaro sodyba.

2. Adresas. Švenčionių raj. Šventos km.

3. Savininkas. Dvare sodybos žemė priklauso Švenčionių apyl.
Teritorijoje išpirkta namų valda - 0,25 ha-R.Duksienė. Dvaro
rūmai priklauso Švenčionelių girių hinkai-Šventos girininkija.
Svirnas-Pavasario ŽŪB, administracinis pastatas. Du tvartai
priklause R.Duksienei. Kiti du tvartai priklauso L.Pauliukevi-
čienėi. Koplyčia priklausa Švenčionių apyl.

4. Istorinė charakteristika. Dvaras statytas XII a. vid.
Priklasė barijai Civinskieni, o vėliau Gajauskui. Dvarą su-
daro rūmai, svirnas, koplyčia, keturi tvartai. Nugriauti dvaro
pastatai: tvartidė, rūkykla, tvartas.

5. Aplinkos būklės charakteristika. Dvaras yra Šventos kaimo
gyvenvietėje, spie 1 km R nup kelio Švenčionys-Ignalina, prie
kelio Švenčionys-Šutonys. Dvaro sodybos teritorija- 6,1 ha.
Parkas išlaikęs planinius elementus (medžių eilės, medžių ra-
tas). Vyrauja liepos, klevai. Parko teritorijoje pastatytes naujas
vsikų darželis ir mokykla. 25-ių liepų žiedas yra respublikinės
reikšmės gamtos paminklas.

6. Objekto būklės charakteristika. Rūmai- stačiakampis plano
vienu aukštę su mansarda ir rūsiu. Pamatai akmenų mūro, surišti
kalkiu-cemento skiediniu. Sienos - rastų, apkaltos lentomis ir
nudažyta. Stogas-dvišlaitis, pusvalminis dengtas šiferiu. Pegrin-
diname fasade - keturių aukštų mūrinių kolonų prieangis.
Prie rūmų yra priestatas vienu aukštę, rastų, dengtas šiferiu.

Svirnas-stačiakampis plano, vieno aukštę su nauja mansard a.
Pamatai ir sienos akmenų mūro, surišti cemento-kalkiu skiediniu
ir pagražinti smulkiais skaldytais juodais akmenukais. Stogas
dengtas šiferiu. Vidus išplanavimas ypačistas ir pritaikytas
bendrovės administraciniams pastatui.

Ivartas (9)-stačiakampis plano. Pamatai ląuko akmenų. Sienos
netašytų rastų. Stogas dengtas šiferiu. Prie tvarto pastatyta
priestatas iš lentų. Stovis patenkinamas.

Ivartas (10)-stačiakampis piano. Pamatai - ląuko akmenų.

Sienos rąstų.Stogas dengtas lentutémis,vietomis supuvę.Pastatyta priestatas iš lentų , kuris dengtas šiferiu.

Ivaratas-(I3)- Pamatai lauko akmenų,sienos rąstų.Stogas dengtas šiferiu ant medinių konstrukcijų.Pastatyti priestatai iš lentų.Stovis avarinis.

Ivaratas(I4)-stačiakampio plano.Pamatai-akmenų mūro.Sienos netašytų rąstų.Stogas dengtas šiferiu.Yra pastatyti priestatai iš lentų.Stovis blogas.

Koplyčia-kvadratinio plano,apie 3 m aukščio.Lauko akmenų mūro su mažu akmenėlių mozaika.Stogas -piramidinis,dengtas skardo.Karnyzas tinkuotas.Stovis geras.

7.Paminklinės vertės charakteristikaIšlikusi , iš dalies transformuota, dvare sodyba.Pestatai yra vertingi savo architektūra.

8.Išvada.Siūloma Šventos buvusio dvare sodybą(Ir-77I At) ištraukiti į LR kultūros paminklų sąrašą.

9.Buvusio dvare paminklosauginę ekspertizę atliko ir išvadas pateikė Švenčionių rajono paveldo komisija, sudaryta Lietuvos Respublikos Vyriausybės Paminklistvarkos departamento 1991 09 09 įsakymu Nr.4I

Komisija: G.Garlienė

B.Jasevičienė

P.Savukynas

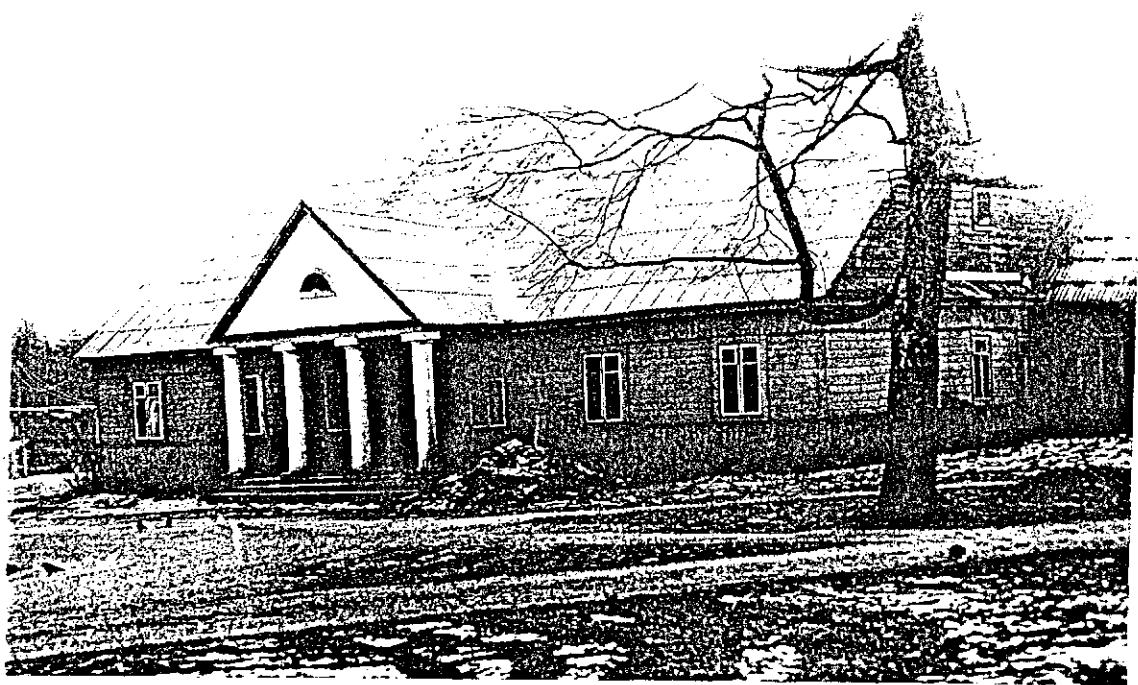
V.Stankevičienė

Priėdai: Dvare sodybos situacijos plonas M 1:5000

Dvare sodybos fotonuotraukos

Šventos buv. drožo sodyba

RŪTMAS

Šventos buv. dvaro sodyba

SVIRNAS

ŠVENTOS BEZU DVARO SODYBA

KOPLYČIA

Svečias būv. dvaro sodyba

TVARTAS (10)

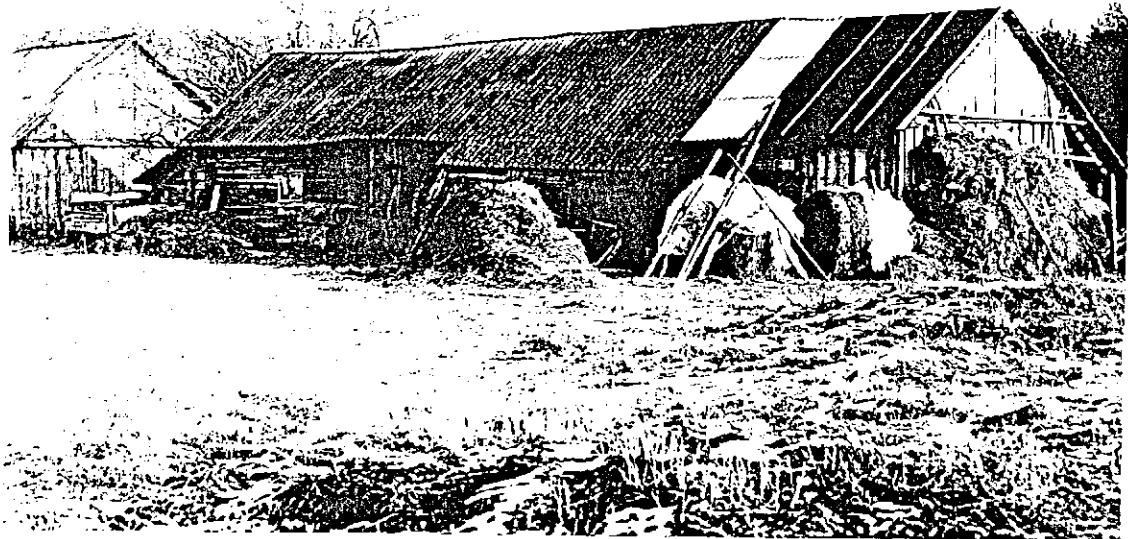

TVARTAS

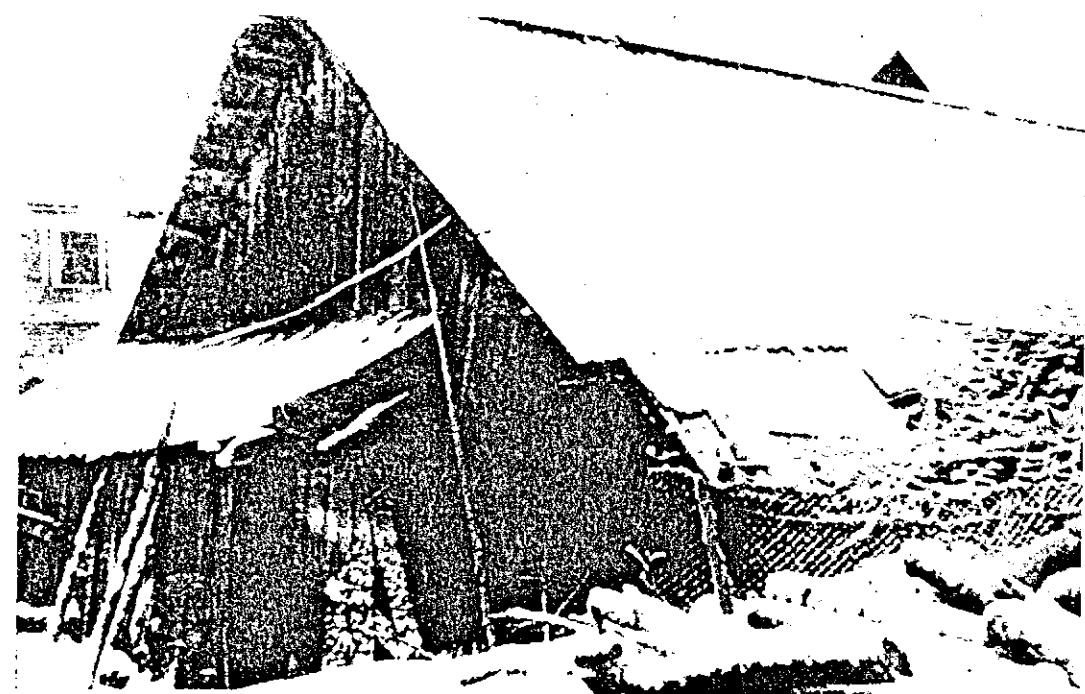

Grenors Ben chree scallyba

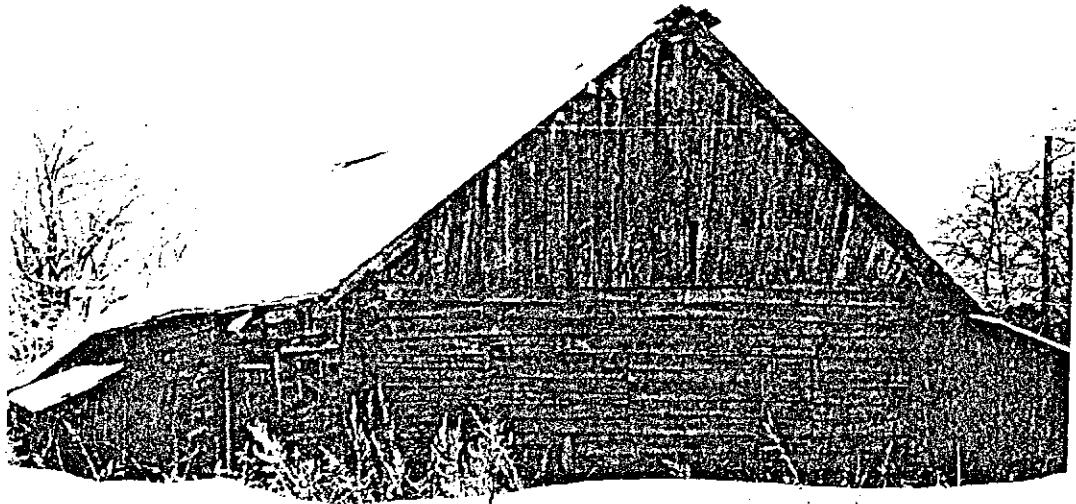
THARFS (1/4)

Twerton (9)

Tuvestor 1131

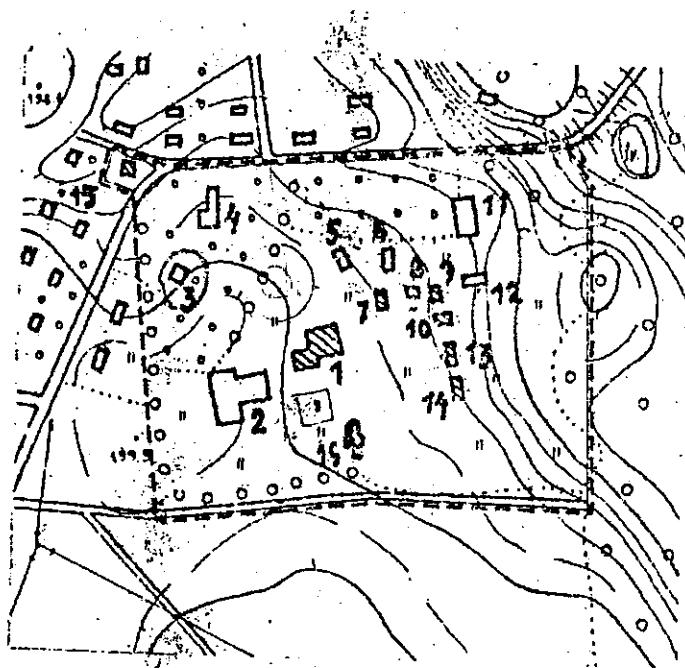

DIREKTORIUS
1991 12 25
NUORODAS
ŠVENTOS BUVUSIO DVARO PARKO

laikių apskaitos architektūros ansamblio

TERITORIJOS PLANAS

M 1:5000

Sutartinieji ženklai

- [- -] - parko teritorija
- [■] - būdingi dvaro sodybos pastatai
- [□] - kiti pastatai
- [\\$] - kiti objektai

Sudarė: Respublikinio žemėtvarkos projektavimo instituto
I kat. inžinierius (parašas) A.Gričius .

Respublikinio paminklų restauravimo projektavimo
instituto parkotyrininkas (parašas) K.Labanauskas.

Mokyklos salėje vakarais vykdavo vaidinimai, koncertai. Juos organizuodavo mokytojos Micevičiūtė ir R. Šidlauskaitė. Po kiekvieno koncerto ar vaidinimo vykdavo šokiai. Iš šokius jaunimas atvykdavo iš aplinkinių kaimų: Daukšių, Misiūnų, Aidukų, Matukų, Stuglių, Kulniškės. Susirinkdavo labai daug jaunimo. Šokiųose grodavo akordeonu Bronius Stuglys iš Matukų kaimo, armonikomis grojo Danys Slabada iš Aidukų ir Bronius Gančierius iš Vaikučių kaimo. Šokdavome krakoviaką, polką, valsą. Teko daug vaidinti, bet pjesių pavadinimų neprisimenu.

*Užrašė M. Šnurovienė
1999 04 15*

Prisiminimai apie dvarą

*Pasakojo Benediktas Klipčius,
gimęs 1907 metais.*

Atvykau iš Matukų kaimo į Šventos dvarą apie 1936 metus. Apsigyvenau "čveroke", statytame apie 1921 – 1922 metus. Namas buvo skirtas dvaro samdiniams. Čia gyveno keturios šeimos: Jurgio Raginio, Prano Stacevičiaus, Ivano Spuskaniuko ir Kajetono Lazausko. Namo viršuje buvo "salka", kurioje gyvenau aš. Buvo krosnis, lova, stalas. Valgyti ėjau į ponų virtuvę. Po namu buvo rūsys. Čia buvo laikomos pono bulvės. "Ordinarščikai" turėjo atskirus sandėliukus po namu. Kumečiams buvo skirta žemės. Sklype samdiniai sodindavo bulves. Pagrindinis užmokesčis už darbą buvo javai. Ar užderėjo, ar neužderėjo, ponas sutartą dalį vis viena atiduodavo. Dvaras turėjo 200 ha žemės, iš jų 50 ha – pievų. Pievas šienaudavo arkine šienapjove dviem arkliais. Pjaudavau aš ir Jurgis Raginis. Pievas šienaudavo nuo pat ryto, išdziūvusi šieną veždavo iki vėlaus vakaro. Šieno reikėjo daug, nes ponas laikė apie 50 karvių. Ir pono ir samdinių karvės ganėsi kartu. Dar ponas turėjo 26 darbinius arlius ir keletą patiemis važinėti. Ponu vežiodavo Pranas Stacevičius.

*Užrašė M. Šnurovienė
1999 m.*

Prisiminimai apie praeiti

Pasakojo Emilia Veršekaitė,
gimus 1928 metais

Mano gimtinė – Pailgės vienkiemis. 1938 metais atsikėliau su šeima į Šventos “čveroką”. Šeimoje buvo mama, brolis ir sesuo. 1951 metais išvažiavau į Rusiją uždarbiauti. Dirbau miške. Darbas buvo sunkus. Po metų grįžau atgal į Šventą. Grįžusi pakeisdavau mamą kolūkio darbuose. Po metų išvažiavau į Kaliningradą. Ten gyvenau 13 metų. Pagrindinis darbas buvo geležinkelyje. Sukūriau šeimą ir grįžau į Šventą. Auginau 4 vaikus. Dirbau kolūkio ferme melžėja. 1989 metais persikėliau į Anupro Lukšonio namą.

Šventoje dažnai vykdavo šokiai. Kaime buvo aštuonios panos, o bernų ateidavo iš kitų kaimų. Nueinam į Matukus, paprašom groti Praną ir Bronių Stuglius. Abu jie grojo akordeonais. Po to eidavom prašyti salės. Vėliau, susikūrus septynmetei mokyklai, šokius organizuodavo mokytojos A. Meilutė ir V. Šidlauskaitė.

Užraše M. Šnurovienė
1999 05 14

Pasakojo Danielius Gančierius,
gimęs 1914 metais.

Esu kilęs iš Pailgės. Teko gyventi prie 5 valdžių. Gyvenau prie lenku, vokiečiu, du kartus buvo atėję rusai.

1939 metais vedžiau. Gyvenau tuomet Cyrališkėje (dabar Raudonė). Vienkiemyje buvo du namai. Vestuves neturtingi švęsdvo tris dienas, turtingesni – savaitę. Vestuvėms kepdavo pyragus, virdavo mėsą, darydavo alų, pirkdavo degtinės. Butelis degtinės kainavo du zlotus. Už du zlotus galėjai nusipirkti pūdą rugių. Vestuvės prasidėdavo pirmadienį, i bažnyčią vykdavo antradienį. Jaunuosis lydėjo pajauniai, pamergės, svotai, maršelgos.

1943 metais įsikūriau Šventoje, tarnavau pas ponus. Per mėnesį už darbą užmokėdavo 7 pūdus grūdų. Sodino dvaro

darbininkams bulvių, sėjo linų. "Ordinarščikų" karvės ganėsi kartu su pono banda. Žiemą karves šerė pono pašaru. Butas buvo nemokamas, malkos taip pat nemokamos.

Dvaro žemė buvo padalinta į 7 gabalus. Sėjomaina buvo tokia: viename gabale sėjo miežius, žirnius, avižas, du gabalai – rugių, du – dobilių. Dobiliuose ganė bandą. Trečiaisiais metais arė dobilus rugiams. Laukai buvo gerai prižiūrėti. Derliai labai geri.

Užraše M. Gaidamavičienė

1999 m.

**Prisiminimai apie pirmajį kolūki,
susikūrusį 1951 metais**

Pasakojo Elena Sadaunykienė

Susikūrus pirmam kolūkiui turėjau 17 metų. Reikėjo dirbti. Kolūkis paėmė arklių ir pakinktus, ratus ir plūgą. Už darbą mokėjo po 200 g javų už darbadienį. Vasarą ravėdavom miežius, linus, šienaudavom kolūkio pievas, grèbdavom, akèdavom arkliais žemę. Vyrai kirsdavo eglišakius, o moterys veždavo į fermą, kuri buvo prie Misiūnų kaimo, arkliams pakloti. Arklius šerė smulkintu pašaru.

Beržuvio ežere kirsdavome ledus ir veždavom į Švenčionių ligoninę. Raudavom linus, kuriuos išveždavo į Panemunėlio linų fabriką. Žiemą iš fermų veždavom į laukus mėslą ir kraudavom į krūvas.

Trumpom poilsio valandėlėm dainuodavom. Aš labai mėgau dainuoti ir šokti. Būdavo, pavasarį bulves sodinam gegužės 1 – ją, o vakare einam į šokius. Šokdavome "Bitutę", padispaną, polką, valsą. Grodavo broliai Stugliai iš Matukų kaimo. Eidavom ratelių ir dainuodavom. Mėgstamiausios dainos buvo: "Kai buvo tylūs vakarai", "Tas vakaras lyg krištolas", "Šaltas vėjas pučia".